

सामुदायिक विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान कार्यविधि, २०८३

प्रस्तावना: जनसांख्यिक संरचनामा आएको परिवर्तन, शहर तर्फको बसाइसराइमा भएको वृद्धि, सडक यातायातको पहुँचमा भएको वृद्धि, वोर्डिङ स्कूलप्रतिको आकर्षण बढ्दै गएको सन्दर्भमा सामुदायिक विद्यालयहरूमा आधारभूत पूर्वाधार विकास गर्न, गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न, दक्ष विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गर्न, सिकाइ वातावरणलाई सुदृढ तथा सन्तुलित बनाउन, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना तथा राजपुर गाउँपालिकाको शिक्षा सम्बन्धी नीतिलाई कार्यान्वयन गर्न आवश्यक देखिएकोले राजपुर गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा १२ सम्मका विद्यालय शिक्षालाई गुणस्तरीय, आवश्यकता-आधारित र समयानुकूल बनाउन दुई वा दुईभन्दा बढी आधारभूत तथा माध्यमिक विद्यालयहरूलाई एकीकृत गरी विद्यालय समायोजन गर्ने तथा विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न दरबन्दी मिलानसम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन आवश्यक भएकोले, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ३ दफा ११ को खण्ड (ज) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी राजपुर गाउँपालिका गाउँकार्यपालिकाले यो “विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८३” जारी गरेको छ।

परिच्छेद - १

संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : यस कार्यविधिको नाम “विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८३” रहेको छ ।
२. यो कार्यविधि राजपुर गाउँपालिका अन्तर्गतका सम्पूर्ण सामुदायिक तथा संस्थागत दुवै प्रकारका विद्यालयहरूको हकमा लागू हुनेछ।
३. यो कार्यविधि राजपुर गाउँपालिका गाउँकार्यपालिकाले स्वीकृत गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ।
४. विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा:
  - (क) “ऐन” भन्नाले राजपुर गाउँपालिका शिक्षा ऐन, २०८० लाई सम्झनु पर्दछ।
  - (ख) “नियमावली” भन्नाले शिक्षा नियमावली, २०५९ लाई सम्झनु पर्दछ।

- (ग) “मन्त्रालय” भन्नाले शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्दछ।
- (घ) “केन्द्र” भन्नाले शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रलाई सम्झनु पर्दछ।
- (ङ) “गाउँपालिका” भन्नाले राजपुर गाउँपालिकालाई सम्झनु पर्दछ।
- (च) “कार्यपालिका” भन्नाले राजपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्दछ।
- (छ) “शिक्षा समिति” भन्नाले राजपुर गाउँपालिका गाउँ शिक्षा समितिलाई सम्झनु पर्दछ।
- (ज) “गाउँपालिका अध्यक्ष” भन्नाले राजपुर गाउँपालिकाको अध्यक्षलाई सम्झनु पर्दछ।
- (झ) “गाउँपालिका उपाध्यक्ष” भन्नाले राजपुर गाउँपालिकाको उपाध्यक्षलाई सम्झनु पर्दछ।
- (ञ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले राजपुर गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्दछ।
- (ट) “शाखा” भन्नाले राजपुर गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखालाई सम्झनु पर्दछ।
- (ठ) “शिक्षा अधिकृत” भन्नाले शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख वा सो कार्य गर्न तोकिएको व्यक्तिलाई सम्झनु पर्दछ।
- (ड) “सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले नेपाल सरकारबाट अनुदान प्राप्त विद्यालयलाई सम्झनु पर्दछ।
- (ढ) “अति दुर्गम क्षेत्रका विद्यालय” भन्नाले राजपुर गाउँपालिकाका वडा नं १, ६ र ७ को नाका क्षेत्रका विद्यालय सम्झनु पर्दछ।
- (ण) “दुर्गम क्षेत्रका विद्यालय” भन्नाले खोला क्षेत्रका विद्यालय सम्झनु पर्दछ।
- (त) “सुगम क्षेत्रका विद्यालय” भन्नाले राजपुर गाउँपालिका अन्तर्गत हुलाकी सडकसँग जोडिएका क्षेत्रका विद्यालय सम्झनु पर्दछ।
- (थ) “सामुदायिक विद्यालय समायोजन” भन्नाले शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम १२(क) तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को खण्ड (ज) बमोजिम दुई वा दुईभन्दा बढी विद्यालयहरू एक आपसमा गाभ्ने, एक आपसमा गाभी नयाँ विद्यालय स्थापना गर्ने, विद्यालयको तह वा कक्षा घटाउने वा बढाउने तथा विद्यालय बन्द गर्ने समेतका कार्यलाई सम्झनु पर्दछ।

(द) “विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना” भन्नाले शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयद्वारा सन् २०२१ देखि सन् २०३० सम्म राष्ट्रिय रूपमा कार्यान्वयन गर्ने गरी स्वीकृत शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमलाई सम्झनु पर्दछ।

(ध) “दरबन्दी मिलान” भन्नाले तोकिएको मापदण्ड बमोजिम कुनै विद्यालयको दरबन्दी कट्टा गर्ने, कुनै विद्यालयमा थप गर्ने तथा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने समेतका कार्यलाई सम्झनु पर्दछ।

(द) “दरबन्दी” भन्नाले नेपाल सरकारबाट स्वीकृत स्थायी दरबन्दी, राहत अनुदान तथा विद्यार्थी संख्या गणनाका लागि शिक्षणसिकाइ अनुदान तथा गाउँपालिका स्वयंसेवकमा कार्यरत शिक्षक र बालविकास सहयोगी कार्यकर्ता कोटालाई सम्झनु पर्दछ।

परिच्छेद – २

विद्यालय समायोजन र दरबन्दी मिलान सम्बन्धी व्यवस्था

५. विद्यालय समायोजन :

क) यो कार्यविधि प्रारम्भ हुँदाका बखत सञ्चालनमा रहेका विद्यालयमध्ये कुनै एक विद्यालय अर्को विद्यालयको नजिक दूरीमा रहेर सीमित जनसंख्यालाई सेवा पुर्याएको तर आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-३, वा १-५ वा १-८) का रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि न्यूनतम तोकिएका न्यूनतम मापदण्ड तथा आधारहरू समेत पूरा गर्न नसक्ने विद्यालयलाई नजिकका विद्यालयसँग गाभी समायोजन गरी सञ्चालनमा ल्याइनेछ।

ख) माध्यमिक तह (कक्षा ९-१० वा ९-१२) सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरूको हकमा समेत उपर्युक्त व्यवस्था लागू हुनेछ।

ग) विद्यालय समायोजन वा गाभ्ने सम्बन्धी ऐन तथा शिक्षा नियमावली, २०५९, राजपुर गाउँपालिका शिक्षा ऐन, २०८० तथा यस कार्यविधिको व्यवस्था कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा राजपुर गाउँपालिका गाउँ शिक्षा समितिले निर्णय प्रक्रियामा सरलीकृत गर्नेछ।

घ) विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलानका लागि आवश्यक सहयोग जुटाउन राजपुर गाउँपालिकाले सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्नेछ।

ड) गाउँ कार्यपालिकाबाट विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान सम्बन्धी कार्यको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा उपलब्धिको समीक्षा गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा थप अध्ययनका लागि आवश्यक निर्देशन दिन सकिनेछ।

च) यो कार्यविधि प्रारम्भ हुनुभन्दा अघि भएका विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान सम्बन्धी कार्यहरूलाई यसै कार्यविधि बमोजिम भएको मानिनेछ।

६. विद्यालय समायोजनका आधारहरू:

क) शिक्षा ऐन २०२८ को दफा १५ र शिक्षा नियमावलीको नियम १२(क) अनुसार, साथै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र राजपुर गाउँपालिका शिक्षा ऐन, २०८० ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी, गाउँ शिक्षा समिति निम्न आधारमा दुई वा दुईभन्दा बढी सामुदायिक विद्यालयहरूलाई गाभी एउटै विद्यालयमा कायम गर्ने, स्थान परिवर्तन गर्ने, तह वा कक्षा घटाउने वा थप्ने निर्णय गर्न सक्नेछ।

(१) दुई वा सोभन्दा बढी विद्यालय बीचको पैदल दूरी ३० मिनेटभन्दा कम रहेको वा यातायातबाट ३० मिनेटभन्दा कम समय लाग्ने भएमा ।

(२) कुनै विद्यालयमा निम्न विद्यार्थी संख्या कायम नरहेमा र भविष्यमा न्यूनतम विद्यार्थी संख्या पुग्ने पर्याप्त आधार नदेखिएमा ।

क्र.सं.	कक्षा	न्यूनतम विद्यार्थी संख्या			कैफियत
		अति दुर्गम क्षेत्र	दुर्गम क्षेत्र	सुगम क्षेत्र	
१	बालविकास केन्द्र	१०	१५	२०	सा.वा.वि.के समेत
२	१-३	३०	४५	६०	
३	४-५	३०	४०	५०	
४	६-८	३०	४५	६०	
५	९-१०	३०	४०	५०	
६	११-१२	३०	४०	५०	

तर नजिकको दुरीमा अन्य विद्यालय नभएका, अलग बस्तीमा रहेका वा भौगोलिक रूपमा कठिन पहुँच भएका विशेषगरी नाका तथा खोला क्षेत्रका विद्यालयहरू, जहाँ दूरी एक घण्टाभन्दा बढी छ तर न्यूनतम विद्यार्थी संख्या पूरा हुँदैन, ती विद्यालयहरूलाई गाभ्न बाध्य पारिने छैन।

(ख) नजिक दूरीमा रहेका तथा आपसमा गाभिएर उच्च तहको विद्यालयको हैसियत प्राप्त गर्न चाहने दुई वा सोभन्दा बढी विद्यालयहरू, विद्यालयको स्तरवृद्धि गर्न आवश्यक विद्यार्थी संख्या, भौतिक अवस्था तथा समुदायबाट पर्याप्त सहयोग जुटाउन नसकेका, विद्यार्थी-शिक्षक तथा विद्यालयहरू बीच प्रतिस्पर्धात्मक अवस्था सिर्जना हुन नसकेका विद्यालयहरू, माध्यमिक तहमा ठूला विद्यालय (Big School) सञ्चालन गर्न समुदायमा नजिकको दुरीमा सञ्चालनमा रहेका र समुदायको पहल र चाहना अनुसार माध्यमिक तहका ठूला विद्यालय सञ्चालन गर्न सहमत भएका दुई वा सोभन्दा बढी विद्यालयहरूलाई आपसमा समायोजन गरी पर्याप्त भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति तथा आवश्यक सिकाइ वातावरण सहितको ठूला सार्वजनिक माध्यमिक विद्यालय सञ्चालन गर्ने।

(ग) आवासीय विद्यालय सञ्चालनका लागि कुनै तहबाट अर्को तहको विद्यालयमा भर्ना भई उपल्लो कक्षाहरूमा पढाई निरन्तरता दिन भौगोलिक विकटता भएका स्थानका बालबालिकाहरूलाई उनीहरूको उमेर, विद्यालय आवतजावतमा लाग्ने विद्यालयहरू बीचको दुरी, सुरक्षा जस्ता पक्षबाट असम्भव भएका स्थानका बालबालिकाहरूलाई पायक पर्ने गरी आवासीय विद्यालय सञ्चालन गर्न तथा नमुना विद्यालय विकास गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी विद्यालयहरू एक आपसमा समायोजन गरी सार्वजनिक विद्यालयहरूलाई स्थानीय समुदायको आकर्षणको केन्द्र बनाउने।

(घ) विद्यालय नक्साङ्कन गरी गाउँपालिकाले हाल सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको उचित व्यवस्थापनका लागि GIS/GPS प्रणालीमा आधारित नक्साङ्कन गरी दीर्घकालीन रूपमा विद्यालयहरूको पुनःव्यवस्थापन गरिनेछ।

(ङ) विद्यालय गाभिएपछि कायम भएको विद्यालयको नाममा गाभिएका विद्यालयका सबै चल तथा अचल सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने जिम्मेवारी नयाँ कायम हुने विद्यालयको हुनेछ।

(च) उपर्युक्त (ङ) बमोजिम सम्पत्ति हस्तान्तरण भएको व्यहोरा गाउँपालिकाको कार्यालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र तथा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयलाई समेत जानकारी दिनुपर्नेछ।

(छ) बालविकास शिक्षा प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयमा कम्तीमा एक वटा कक्षा सञ्चालन गरिनेछ र तोकिएको मापदण्डअनुसार बालविकास कक्षा थप्ने वा घटाउने व्यवस्था गर्न सकिनेछ।

(ज) गाउँपालिकाभित्र सञ्चालनमा रहेका दुई वा दुईभन्दा बढी संस्थागत विद्यालयहरूले विद्यालय गाभ्नका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सिफारिससहित माग गरेका खण्डमा, गाउँ शिक्षा समितिले ती विद्यालयहरूलाई गाभ्न सक्नेछ।

(झ) गाउँपालिकाभित्र सञ्चालनमा रहेका संस्थागत विद्यालयहरूले नियमावलीले तोकेको न्यूनतम पूर्वाधार पूरा नगरेको खण्डमा, गाउँ शिक्षा समितिले ती विद्यालयहरूको स्थलगत अनुगमन गरी नियमानुसार न्यूनतम पूर्वाधार भएका वा नभएका विद्यालयहरूको सञ्चालक समिति र वडा समितिको राय लिई गाभ्ने वा बन्द गर्ने निर्णय लिन सक्नेछ।

(ञ) “विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान कार्यविधि, २०८३” को प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गाउँ शिक्षा समितिले आवश्यकताको आधारमा थप मापदण्ड बनाउन सक्नेछ।

(ट) संस्थागत विद्यालयहरूले साविकको जिल्ला शिक्षा कार्यालय वा यस गाउँपालिकाबाट प्राप्त अनुमति अनुसारका तह वा कक्षा सञ्चालन नगरेको खण्डमा, गाउँ शिक्षा समितिले ती विद्यालयको सञ्चालनमा नआएका तह वा कक्षा घटाउन वा हटाउन सक्नेछ।

७. विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान समिति:

(क) यस कार्यविधि अनुसार दरबन्दी मिलान गर्नका लागि बढीमा ९ सदस्यीय विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान समिति गठन हुनेछ:

१) गाउँ शिक्षा समितिका अध्यक्ष-	संयोजक
२) गाउँपालिका उपाध्यक्ष-	सदस्य
३) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत-	सदस्य
४) गाउँपालिका अध्यक्षबाट मनोनित ३ जना जनप्रतिनिधि-	सदस्य
५) सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरूमध्ये १ जना र सामुदायिक विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरूमध्येबाट गाउँपालिका अध्यक्षले मनोनित गरेको १ जना -	सदस्य
६) शिक्षा शाखा प्रमुख वा शिक्षा शाखामा कार्यरत अधिकृत कर्मचारी-	सदस्य-सचिव

(ख) समिति बैठकमा शिक्षा विज्ञ र अन्य सरोकारवाला तथा शिक्षकलाई आमन्त्रित सदस्यका रूपमा बोलाउन सकिनेछ ।

(ग) दरबन्दी मिलान समितिबाट प्राप्त दरबन्दी मिलान वा शिक्षक पदस्थापन तथा शिक्षक व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यलाई गाउँ शिक्षा समितिले छलफल गरी उपयुक्त ठानेमा सोही अनुरूप दरबन्दी मिलान गर्ने छ वा आवश्यक थपघट गरी मिलान गर्न सक्नेछ । गाउँ शिक्षा समितिबाट तयार भई सिफारिस गरिए बमोजिमको दरबन्दी मिलान तथा शिक्षक व्यवस्थापन, पदस्थापनको कार्य गाउँ कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भए पश्चात कार्यान्वयन गरिनेछ ।

(घ) शिक्षक सेवा आयोगबाट सरुवा र नियुक्तिका लागि सिफारिस भई नियुक्त भएका शिक्षकहरूको हकमा, शिक्षक सेवा आयोगले तोकेको पदमा नियुक्ति गरिनेछ ।

द. दरबन्दी मिलानका आधारहरू:

(क) गाउँ शिक्षा समितिले प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा ५ सम्म सञ्चालन भएका विद्यालयहरूमा न्यूनतम रूपमा प्रत्येक कक्षामा एक जना शिक्षक रहने गरी र माथिल्लो कक्षाहरूमा विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाउनेछ ।

(ख) दरबन्दी मिलान तथा शिक्षक व्यवस्थापन कार्यको लागि शैक्षिक सत्र २०८२ को EMIS मा भएको विद्यार्थी सङ्ख्यालाई सत्यापन गरी सोही आधारमा दरबन्दी मिलान गर्ने तथा शैक्षिक सत्र २०८३ को विद्यार्थी भर्नाको प्रारम्भिक अवस्थामा विद्यार्थी सङ्ख्या बढेको देखिएमा बढेको तथ्याङ्कलाई समेत आधार लिन सकिने छ ।

(ग) कक्षागत विद्यार्थीको आधारमा शिक्षक थप गर्दा ५० को २० प्रतिशत भन्दा बढी अर्थात विद्यार्थी सङ्ख्या ६१ जना भएमा थप शिक्षक प्रदान गर्ने ।

(घ) आधारभूत तह (कक्षा १-३) सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयको सम्बन्धमा:

१. विद्यालयमा २० जनाभन्दा न्यूनतम विद्यार्थी सङ्ख्या भएमा १ स्वीकृत दरबन्दी कायम गर्ने ।

२. विद्यार्थी सङ्ख्या २१ देखि ५० जनासम्म भएमा २ वटा दरबन्दी (कम्तिमा १ स्वीकृत दरबन्दी सहित) कायम गर्ने ।

३. विद्यालयमा ५१ वा सो भन्दा बढी विद्यार्थी भएमा ३ दरबन्दी (कम्तिमा १ स्वीकृत दरबन्दी सहित) कायम गर्ने । तर १५० जना विद्यार्थी नपुगेसम्म थप दरबन्दी प्रदान नगर्ने ।

(ड) आधारभूत तह (कक्षा १-५) सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयको सम्बन्धमा:

१. विद्यालयमा ३० जनाभन्दा न्युन विद्यार्थी भएमा २ सम्म दरबन्दी (कम्तिमा १ स्वीकृत दरबन्दी) कायम गर्ने ।

२. न्युनतम विद्यार्थी सङ्ख्या ३१ देखि ८० जना सम्म भएमा ३ सम्म दरबन्दी (कम्तिमा १ स्वीकृत दरबन्दी) कायम गर्ने ।

३. विद्यार्थी सङ्ख्या ८१ देखि १२५ जनासम्म भएमा ४ सम्म शिक्षक दरबन्दी(कम्तिमा १ स्वीकृत दरबन्दी) कायम गर्ने ।

४. विद्यार्थी सङ्ख्या १२६ जना वा सो भन्दा बढी भएमा ५ शिक्षक दरबन्दी (कम्तिमा १ स्वीकृत दरबन्दी) कायम गर्ने तर २५० जना नपुगेसम्म त्यस्ता विद्यालयमा ५ जनाभन्दा बढी शिक्षक हुने गरी दरबन्दी थप नगर्ने ।

५. शिक्षक दरबन्दी थपघट हुँदा आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा शिक्षा नियमावली अनुसार महिला शिक्षकको दरबन्दीमा महिला शिक्षक नै व्यवस्थापन हुने गरी दरबन्दी मित्तान गर्ने ।

(च) आधारभूत तह (कक्षा ६-८) सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयको सम्बन्धमा:

१. कक्षा १-८ सञ्चालन भएको आधारभूत विद्यालयको हकमा प्राथमिक तहका विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा न्यूनतम दरबन्दी र कक्षा ६-८ को विद्यार्थी सङ्ख्या ६० भन्दा कम विद्यार्थी भए ४ जना र सो भन्दा बढी विद्यार्थी भए ५ जना रहने गरी दरबन्दी/कोटा जसमा अंग्रेजी १, गणित/विज्ञान १, नेपाली १ र सामाजिक १ हुने गरी गर्ने ।

(छ) माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयको सम्बन्धमा ।

१. कक्षा (१-१०) सञ्चालन भएका विद्यालयमा प्राथमिक तहका न्यूनतम दरबन्दी र निम्न माध्यमिक तहका न्यूनतम विषयगत दरबन्दी सहित माध्यमिक तहमा ५० जना बढी विद्यार्थी भएमा ५ वटा दरबन्दी (अंग्रेजी १, विज्ञान १ गणित १ नेपाली १ र सामाजिक १ गरी न्यूनतम ५ वटा शिक्षक दरबन्दी/कोटा कायम गर्ने ।

(ज) माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) सञ्चालन भएका सामुदायिक विद्यालयको सम्बन्धमा:

१. माध्यमिक तह कक्षा ११-१२ का लागि शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा समायोजन उपलब्ध दरबन्दी तथा अनुदान कोटा एवं विद्यालयको आवश्यकताको आधारमा गर्ने ।

झ) विद्यालयमा कुनै कक्षाको विद्यार्थी सङ्ख्या बढी भई सेक्सन विभाजन गर्ने अवस्थामा प्रति सेक्सन न्युनतम ३० विद्यार्थीको लागि १ शिक्षक र विद्यार्थी सङ्ख्या ६१ जना भएमा सो कक्षाको लागि थप शिक्षक प्रदान गर्ने ।

ञ) दरबन्दी मिलानका क्रममा स्थायी, अस्थायी, राहत, बालविकास, संघीय अनुदान वा गाउँपालिका अनुदानमा कार्यरत शिक्षकलाई आवश्यकतानुसार अन्य विद्यालयमा दरबन्दी मिलान, पदस्थापना वा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

ट) विद्यालयको विषयगत मिलानलाई ध्यानमा राख्दै, सम्बन्धित तहका लागि योग्यता भएका शिक्षक र मिल्ने विषय भएमा शिक्षकलाई तह अनुसार रिक्त दरबन्दीमा शिक्षक व्यवस्थापन वा पदस्थापन वा दरबन्दी मिलान गर्न सकिनेछ ।

ठ) पालिकाभिन्न सम्बन्धित तहमा दरबन्दी रिक्त भएमा अपाङ्गता भएका शिक्षकहरू, महिला शिक्षकहरू, दीर्घ रोगी, विभिन्न कारणले काजमा रहेका शिक्षक र अति दुर्गम क्षेत्रमा लामो समयसम्म जिम्मेवारीमा रहेर काम गरेका शिक्षकहरूलाई प्राथमिकताको आधारमा पायक पर्ने गरी अन्य विद्यालयको समान तहका दरबन्दीमा गाउँ शिक्षा समितिले शिक्षक व्यवस्थापन वा पदस्थापना गरी दरबन्दी मिलान गर्न सक्नेछ ।

ड) विद्यालयमा सन्तोषजनक कार्यसम्पादन गर्न नसकेको वा विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट पटक-पटक गुनासो आएका शिक्षक वा प्रधानाध्यापकलाई शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखाको सिफारिसमा समान तहको दरबन्दी भएको अन्य विद्यालयमा गाउँ शिक्षा समितिले दरबन्दी मिलान, शिक्षक व्यवस्थापन वा पदस्थापना गर्न सक्नेछ ।

ढ) एकमुष्ट अनुदानमा सञ्चालित विद्यालय बाहेक अन्य विद्यालयको हकमा एउटा पनि स्वीकृत दरबन्दी नभएका तर न्यूनतम विद्यार्थी संख्या भएका विद्यालयहरूमा सम्बन्धित तहको कम्तिमा एक वटा स्वीकृत दरबन्दी आधारभूत तह कक्षा १-५ मा अनिवार्य एवम् आधारभूत तह कक्षा ६-८ र माध्यमिक तह कक्षा ९-१० का विद्यालयहरूका हकमा पालिकामा उपलब्ध दरबन्दीबाट सम्भव भएसम्म सम्बन्धित तहको तथा सम्बन्धित तहको स्थायी शिक्षक व्यवस्थापन हुन नसके सो भन्दा एक तह मुनिको स्थायी शिक्षक प्रधानाध्यापक हुने गरी व्यवस्थापन गर्ने।

ण) कक्षा १-३ र कक्षा १-५ मा विद्यार्थी संख्या कम भई दरबन्दी कटौती वा मिलान गरिएको खण्डमा ती विद्यालयमा बहुकक्षा शिक्षण विधिको प्रयोग गरी कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ। सो कार्यका लागि गाउँपालिकाको कार्यालयले आवश्यक सहयोग, समन्वय र सहजीकरण प्रदान गर्नेछ।

झ) सामुदायिक विद्यालयहरूमा दरबन्दी मिलान, शिक्षक पदस्थापन वा शिक्षक व्यवस्थापन गर्दा सम्बन्धित विद्यालयको सहमति तथा अनुमति नहुँदा पनि लागू गर्न सकिने छ।

ञ) दरबन्दी मिलान कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन गाउँ शिक्षा समितिले यस कार्यविधिमा थप मापदण्ड बनाई लागू गर्न सक्नेछ।

ट) माथि जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि सुरु सिफारिस भई नियुक्ति लिई पदस्थापना हुने शिक्षकको हकमा बाहेक अन्य अवस्थामा रिक्त दरबन्दीमा विद्यालयको आवश्यकता बमोजिम शिक्षक पदस्थापन वा शिक्षक व्यवस्थापन कार्यलाई पनि दरबन्दी मिलान कार्यको रूपमा लिन सकिनेछ।

९. विद्यालयको स्तरवृद्धिका लागि समायोजन

(क) आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयको रूपमा हाल सञ्चालनमा रहेका तर स्तरवृद्धि गर्न आवश्यक न्यूनतम आधार पूरा नगरेका विद्यालयहरूका लागि निम्न विकल्प छनौट गर्न दिई समायोजन गरिनेछः

१) कक्षा १-३ सम्म सञ्चालन हुने प्रारम्भिक विद्यालयका रूपमा स्तरवृद्धि गर्न आवश्यक न्यूनतम आधार पूरा नगरेका विद्यालयले समुदाय र स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको रूपमा सञ्चालन गर्ने विकल्प छनौट गर्न पाउनेछन्।

- २) कक्षा १-५ सम्म सञ्चालन हुने विद्यालयका रूपमा स्तरवृद्धि गर्न आवश्यक न्यूनतम आधार पूरा नगरेका विद्यालयले कक्षा १-३ सम्मको प्रारम्भिक विद्यालयको रूपमा सञ्चालनमा रहन पाउनेछन्।
- ३) कक्षा १-८ सम्म सञ्चालन हुने आधारभूत विद्यालयका रूपमा स्तरवृद्धि गर्न आवश्यक आधार पूरा नगरेका विद्यालयहरूले कक्षा १-५ सम्मको विद्यालयको रूपमा सञ्चालन गर्न पाउनेछन्।
- ४) कक्षा ९-१० सम्म सञ्चालन हुने माध्यमिक विद्यालयका रूपमा स्तरवृद्धि गर्न आवश्यक आधार पूरा नगरेका विद्यालयहरूले आधारभूत विद्यालयको रूपमा सञ्चालन गर्न पाउनेछन्।
- ५) कक्षा ११-१२ सम्म अनुमति/स्वीकृति लिएर न्यूनतम विद्यार्थी संख्या र आधारभूत भौतिक पूर्वाधार नभएका विद्यालयहरूले कक्षा १० सम्मको माध्यमिक विद्यालयको रूपमा सञ्चालन गर्न पाउनेछन्।

१०. समायोजन हुने वा गाभिएका विद्यालयको नामकरण

- (क) दुई वा दुईभन्दा बढी विद्यालयहरू आपसमा गाभिएर नयाँ स्थानमा विद्यालय स्थापना हुने भए, गाभिएका विद्यालयहरूको नाम, राष्ट्रियता, स्थानीयता र ऐतिहासिकता झल्किने नयाँ नाम राख्न सकिनेछ। तर, शिक्षा नियमावलीको नियम ५४ अनुसार कुनै व्यक्तिको नाम, स्मारक वा ऐतिहासिक वस्तुको नामबाट विद्यालयको नाम राखिएको भए त्यस नाम प्रयोग गर्न सकिनेछ।
- (ख) समायोजन वा गाभिएका विद्यालयका सरोकारवालाले गाउँ शिक्षा समितिको सिफारिसमा गाभिएका विद्यालय भवनमा बालशिक्षा कक्षा, वैकल्पिक शिक्षा, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, पुस्तकालय वा अन्य कार्यालय/कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
- (ग) समायोजन भई हाल सञ्चालनमा नरहेका विद्यालयको स्थानमा भविष्यमा पुनः विद्यालय सञ्चालनको लागि न्यूनतम विद्यार्थी सङ्ख्या भएमा र विद्यालय सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिएमा विद्यालय सञ्चालन गर्न गाउँ शिक्षा समितिले अनुमति दिन सक्नेछ।

परिच्छेद-३

भौतिक, शैक्षिक व्यवस्थापन र अनुदान सम्बन्धी व्यवस्थापन

११. विद्यालय समायोजन पछि गर्नुपर्ने भौतिक व्यवस्थापन:

- (क) विद्यालय समायोजन वा गाभिएपछि उक्त विद्यालयमा रहेका फर्निचर, पाठ्यसामग्री र अन्य शैक्षिक सामग्री गाभिएका विद्यालयको नाममा जिन्सी दाखिला गर्नुपर्ने छ ।

(ख) विद्यालय समायोजन वा गाभिएपछि गाभिएका विद्यालयमा रहेका शैक्षिक प्रयोजनका लागि काम नलाग्ने पुराना सामग्रीको विवरण तयार गरी त्यस्ता सामानको सालाखाला न्यूनतम मूल्य कायम गरी आवश्यक कारबाहीका लागि सम्बन्धित वडा कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ। वडा समितिले तोकेको मूल्यमा लिलाम गरी प्राप्त रकम विद्यालयको कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ।

(ग) विद्यालय समायोजन वा गाभिएपछि गाभिएका विद्यालयको आयआर्जनमा प्रयोग भएका जग्गा, जमिनमा कृषिजन्य प्रयोग, पशुपालन वा व्यवसायिक खेती जारी राख्ने खण्डमा, त्यसको निरन्तरताका लागि गाभिएका विद्यालयले योजना सहित सम्बन्धित वडा कार्यालयमा पेश गर्नुपर्नेछ।

(घ) अनुमति वा स्वीकृति रद्द गरिएका वा बन्द गरिएका विद्यालयको चल तथा अचल सम्पत्ति गाउँ शिक्षा समितिको सिफारिस अनुसार नजिकका विद्यालय वा गाभिएका विद्यालयले प्रयोग गर्न सक्नेछन्।

१२. प्राथमिकता दिइने:

(क) दुई वा दुईभन्दा बढी विद्यालय एक आपसमा समायोजन वा गाभिएमा त्यसरी गाभिएका विद्यालयको भौतिक र शैक्षिक सामग्री व्यवस्थापनका लागि संघ, प्रदेश र गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने बजेट तथा कार्यक्रममा प्राथमिकता दिइनेछ।

(ख) विद्यालय समायोजन वा गाभिएपछि उक्त विद्यालयमा भवन, शौचालय, फर्निचर आदि आवश्यक भएमा उक्त कार्यको लागि संघ, प्रदेश वा गाउँपालिकामा भौतिक सुविधा विस्तारको शीर्षकमा आउने अनुदानलाई पहिलो प्राथमिकता राखी व्यवस्थापन गराउनु पर्नेछ।

१३. विद्यालय समायोजन पछि गर्नुपर्ने शैक्षिक व्यवस्थापन

(क) विद्यालय समायोजन वा तह/कक्षा घटाइएपछि विद्यालयमा आवश्यकभन्दा बढी रहेका शिक्षकलाई गाउँ शिक्षा समितिले पुल दरबन्दीमा राखी अर्को व्यवस्था नभएसम्म समायोजन भएका वा गाभिएका विद्यालयमा कामकाज गर्न लगाउन समेत सक्नेछ।

(ख) गाभिएका विद्यालयमा आवश्यकभन्दा बढी शिक्षक संख्या भएमा नजिकका विद्यालयहरूमा आवश्यकतानुसार र यस कार्यविधिले तोकेको आधारअनुसार गाउँ शिक्षा समितिको निर्णय अनुसार पदस्थापना गरिनेछ।

(ग) यो कार्यविधि प्रारम्भ हुनुभन्दा अघि वा पछि विद्यालय समायोजन गर्दा, बन्द भएका स्वीकृति प्राप्त विद्यालयको तहगत शिक्षक संख्या गाउँपालिकाको पुलमा रहनेछ। त्यसरी पुलमा रहेका विद्यालय सङ्ख्यामा नबढाई गाउँपालिकाभित्र नक्साङ्कनका आधारमा नयाँ विद्यालय खोल्न आवश्यक भएमा र न्यूनतम पूर्वाधार पूरा भएको खण्डमा गाउँ शिक्षा समितिले विद्यालय सञ्चालनको अनुमति दिन सक्नेछ।

१४. विद्यालय समायोजनपछि गर्नुपर्ने अन्य व्यवस्थापन:

(क) विद्यालय समायोजनपछि समायोजन हुने विद्यालयका कर्मचारीहरू स्वतः समायोजित भएको मानिनेछन्। समायोजन हुने विद्यालयका कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन कुनै अन्य व्यवस्था नभएसम्म गाभिएका विद्यालयमा करारमा व्यवस्थापन गर्न सो अनुदान कोटा गाउँपालिकाको पुलमा राखिने छ वा सो वडा वा नजिकको वडाको कुनै विद्यालयको समान पदको कर्मचारीको पद अनिवार्य अवकाश वा अन्य कारणले रिक्त भएमा त्यस्ता फाजिलमा रहेका वा अवकाश भएका कर्मचारीलाई व्यवस्थापन गरी पुलमा रहेको अनुदान कोटा स्वतः खारेज हुनेछ।

(ख) विद्यालय समायोजनपछि गाभिएका विद्यालयमा प्रारम्भिक बालशिक्षा (बालविकास) संचालनको सुविधा नभएको खण्डमा सोही विद्यालयमा र उक्त सुविधा त्यस अघि नै रहेको भएमा अनुदान नभएको विद्यालयमा समायोजन गरी सञ्चालन गरिनेछ।

परिच्छेद ४:

विद्यालय समायोजन सम्बन्धी गाउँपालिका र अन्तरगतका निकायहरूको कार्य जिम्मेवारी

१५. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कार्य तथा जिम्मेवारी: विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कार्य तथा जिम्मेवारी निम्नानुसार हुनेछन्:

(क) विद्यार्थी संख्या कम भई विद्यालयमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न असजिलो भएको भनी आफ्नो विद्यालयको सेवा क्षेत्रभित्रका बालबालिकाहरूको विद्यालयसम्म सहज पहुँच सुनिश्चित गर्दै नजिकका विद्यालयमा समायोजन गर्ने।

(ख) तह वा कक्षा घटाउने सम्बन्धी निर्णय गर्ने।

(ग) गाउँ शिक्षा समितिमा विद्यालय समायोजन सम्बन्धी सल्लाह/राय पेश गर्ने।

(घ) विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने।

१६. वडा समितिको कार्य तथा जिम्मेवारी:

(क) विद्यार्थी संख्या अनुपातमा विद्यालयमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न र आफ्नो वडाभित्रका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षामा समतामुलक पहुँच पुर्याउन नेतृत्वदायी भूमिका वहन गर्ने ।

(ख) आफ्नो वडाभित्रका विद्यालयहरूमा विद्यार्थी संख्याका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न वा तह वा कक्षा थप गर्न तथा घटाउने विषयमा गाउँ शिक्षा समितिलाई राय पेश गर्ने। तथा विद्यालय समायोजन र दरबन्दी मिलान सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने।

१७. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको जिम्मेवारी

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको जिम्मेवारी निम्नानुसार हुनेछन्:

(क) शैक्षिक तथ्याङ्कलाई चुस्त, दुरुस्त राख्ने।

(ख) दरबन्दी मिलान तथा विद्यालय समायोजनमा आवश्यक तथ्यांक उपलब्ध गराउने।

(ग) शिक्षा समितिबाट भएका निर्णयहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने/गराउने।

(घ) नीति निर्माण निकायलाई आवश्यक सल्लाह, सुझाव र सहयोग गर्ने।

(ङ) रेकर्ड अभिलेखिकरणलाई चुस्त, दुरुस्त राख्ने।

१८. गाउँ शिक्षा समितिका कार्य तथा जिम्मेवारी

गाउँ शिक्षा समितिको कार्य र जिम्मेवारी निम्नानुसार हुनेछन्:

क) विद्यालय समायोजन वा गाभ्ने कार्यका लागि गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयहरूको अवस्था अध्ययन गर्ने र विद्यालय समायोजन र दरबन्दी मिलानसम्बन्धी बैठक, छलफल र अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरी सुझावहरू संकलन गर्ने।

ख) विद्यालय नक्साङ्कनका आधारमा तोकिएका स्थानमा विद्यालय सञ्चालन गर्ने, गराउने कार्यका लागि सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको सहकार्य तथा समन्वयमा विद्यालयको स्थान निर्धारण गरी, त्यस्ता स्थानमा रहेका जग्गाको स्वामित्व विद्यालयको नाममा कायम गर्न निर्णय गर्ने ।

ग) विद्यालय व्यवस्थापन समिति र वडा समितिसँग आवश्यक परामर्श र छलफल गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, शिक्षा ऐन र सम्बन्धित नियमावलीमा दिइएका अधिकार प्रयोग गरी यस कार्यविधिमा भएको व्यवस्था तथा शर्तका आधारमा विद्यालय समायोजन, दरबन्दी मिलान, शिक्षक पदस्थापना र शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने।

परिच्छेद-५

आधारभूत तथा माध्यमिक विद्यालयहरूमा प्रधानाध्यापक व्यवस्थापन

१९. गाउँपालिकाभित्रका आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरूमा कुशल नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गरी विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर र सिकाइ उपलब्धि बढाउन आधारभूत तथा माध्यमिक विद्यालयहरूमा जेष्ठता, वरिष्ठता र योग्यताका आधारमा प्रधानाध्यापकको व्यवस्थापन गर्ने ।

२०. राजपुर गाउँपालिकाभित्रका शुन्य दरबन्दी भएका सामुदायिक माध्यमिक र कक्षा १-८ सञ्चालित आधारभूत विद्यालयहरूमा पालिका भित्रका सामुदायिक विद्यालयहरूमा रहेका सम्बन्धित तहका स्वीकृत दरबन्दीमा कार्यरत स्थायी शिक्षकहरू मध्येबाट कम्तिमा १ जना स्वीकृत दरबन्दीको स्थायी शिक्षकको व्यवस्था मिलाउने र निज स्थायी शिक्षकलाई विद्यालयबाट प्रधानाध्यापकको जिम्मेवारी दिनुपर्ने छ । न्यूनतम दरबन्दीबाट कुनै विद्यालयको दरबन्दी काटिने अवस्था भएमा सोको सट्टामा माध्यमिक तहको संघीय अनुदानबाट प्राप्त कोटा वा उक्त कोटामा कार्यरत शिक्षकलाई वा गाउँपालिका स्वयंसेवक शिक्षकमा कार्यरत शिक्षकलाई व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

२१. दफा १२ मा भएको व्यवस्था अनुसार विद्यालयमा रहेका विद्यार्थी सङ्ख्या र विद्यालयको सम्बन्धित तहको अनुमति ज्येष्ठताको आधारमा माध्यमिक विद्यालयहरूमा र आधारभूत तह कक्षा १-८ सञ्चालित विद्यालयमा दरबन्दीको उपलब्धताको आधारमा समान तहको स्थायी शिक्षक प्रधानाध्यापक हुने गरी मिलान गर्ने र सम्बन्धित तहको स्थायी शिक्षक उपलब्ध हुन नसक्ने अवस्थामा तल्लो तहको स्थायी दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकबाट प्रधानाध्यापक हुने गरी गर्ने ।

२२. प्रधानाध्यापकको व्यवस्थापन कार्य: यस कार्यविधिमा उल्लेख भए अनुसार शिक्षा समितिले विद्यालयहरूलाई नियमानुसार प्रधानाध्यापकको जिम्मेवारी दिने गरी पत्राचार गर्न सक्नेछ । सो व्यवस्थालाई थप प्रभावकारी बनाउन शिक्षा समितिबाट थप आधारहरू तय गर्न सकिनेछ । दरबन्दी मिलान तथा पदस्थापन गरिएका शिक्षकहरू अनिवार्य रूपमा दरबन्दी मिलान गरिएको विद्यालयमा हाजिर हुन जानु पर्नेछ ।

परिच्छेद ६:

विविध

२३. शिक्षक स्थानान्तरण वा पदस्थापना भएको विद्यालयमा जानुपर्ने: यस कार्यविधि बमोजिम स्थानान्तरण, दरबन्दी मिलान वा पदस्थापना/सरुवा भएका शिक्षकहरू प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएको समयावधिमा स्थानान्तरण भएको विद्यालयमा हाजिर हुन जानुपर्नेछ।

२४. विद्यालयमा अनिवार्य रूपमा हाजिर गराउनुपर्ने: यस कार्यविधि बमोजिम स्थानान्तरण वा व्यवस्थापन भई आएका शिक्षकहरूलाई विद्यालयले अनिवार्य रूपमा हाजिर गराउनु पर्नेछ जसको जिम्मेवारी सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापकको हुनेछ।

२५. दरबन्दी मिलान सम्बन्धी व्यवस्था: विद्यालयको दरबन्दी मिलान सम्बन्धी कार्य प्रत्येक शैक्षिक सत्रको सुरुमा मात्र गरिनेछ। तर अत्यावश्यक परेमा जुनसुकै समयमा पनि दरबन्दी मिलान, पदस्थापन वा शिक्षक व्यवस्थापन गर्न सकिने छ।

२६. अमान्य हुने: यस कार्यविधिमा उल्लिखित व्यवस्थाहरू प्रचलित ऐन तथा नियमसँग बाझिएमा, प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

२७. कार्यविधि संशोधन र खारेजी: यो कार्यविधिको कार्यान्वयनमा कुनै समस्या आइपरेमा बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ। साथै राजपुर गाउँपालिकाको शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण कार्यविधि २०८१ खारेज गरिएको छ।

गाउँ कार्यपालिकाको मिति २०८३/०२/२५ गतेको
बैठकको निर्णय बमोजिम प्रमाणिकरण गरिएको।

प्रमाणित गर्ने

.....